

Драгана М. Вучковић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Докторске академске студије језика

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СА ЛЕКСЕМОМ *НОГА* У СРПСКОМ И ФРАНЦУСКОМ НОВИНАРСКОМ ДИСКУРСУ

У раду анализирамо фразеологизме са лексемом *нога* који су присутни у српском и француском новинарском дискурсу. Наш циљ је да покажемо како србофони и франкофони концептуализују у својој слици света различите односе, појаве и радње које их окружују, а затим да објаснимо начин на који их лексикализују кроз идиоматске изразе с компонентом *нога*. Корпус рада је сачињен од бројних примера ексцерпираних из онлајн новина, као што су *Полиџика*, *РТС*, *Врањске*, *24sata*, *Блиц* итд. на српском, и *La Tribune*, *Le Monde*, *L'Usine nouvelle* итд. на француском. Метод анализе је компаративни и заснива се на упоређивању сличности и разлика између фразема у српском и француском, и то са семантичког и лексичког становишта. Закључак је да је могуће пронаћи еквивалентне фразеологизме (исто значење и лексички састав) у ова два језика, као и да је могуће променити лексички састав неког од идиома, а да значење остане непромењено. Са друге стране, постоји могућност додавања нових лексема постојећим фразеологизмима, када долази до сужења или проширења значења.

Кључне речи: фразеологизам, лексема *нога*, новинарски дискурс, значење, српски језик, француски језик

Увод

Предмет рада су фразеологизми који у свом лексичком саставу садрже лексему *нога*, а који су заступљени у српском и француском новинарском дискурсу. Анализа је вршена са лексичко-семантичког становишта, са циљем да се истражи како говорници српског и француског језика у својој слици света концептуализују различите односе, појаве и радње које их окружују, а затим их и лексикализују кроз идиоматске изразе с компонентом *нога*. Намера нам је била да испитамо да ли за дате фразеологизме у српском постоје одговарајући еквиваленти у француском језику и да ли се као такви користе подједнако у новинама, што смо и потврдили кроз анализу примера. За фразеологизме који немају своје еквиваленте у француском пронашли смо изразе који се употребљавају уместо њих и упоредили слике које леже у основи творбе фразеологизма. Поред тога, испитали смо да ли појединачне јединице које сачиња-

1 dragana.vuckovic@hotmail.com

вају фразеологизам могу бити носиоци значења у целини, будући да се ови изрази дефинишу као устаљене језичке јединице и у домаћој и француској литератури.

Ово истраживање је спроведено на корпусу публицистичког функционалног стила. За потребе рада одабрали смо десет фразеологизама који у свом лексичком саставу имају лексему *нога*, а употребљени су у наслову или у самом тексту неке вести. Након ексцерпирања примера из српске штампе, консултовали смо одговарајући српско-француски фразеолошки речник и пронашли преводе на француски језик, а затим их као такве тражили у француским онлајн новинама и вршили компаративну анализу српских и француских фразеологизама.

1. Фразеологизми, сомаџизми и фразеологизми у новинарском дискурсу

1.1. У досадашњем проучавању и дефинисању фразеологизама, у србистичкој литератури преовладава мишљење да су то устаљене језичке јединице које имају универзално значење, те да се као такве могу употребљавати у најразличитијим контекстима у којима добијају своје посебно значење. Према Р. Драгићевић, фразеологизми (идиоми, фразеолошки обрти, фраземи, устаљене конструкције) јесу „устаљене језичке јединице које се састоје од најмање две јединице и имају јединствено значење”, код којих се „значење целине не може изводити из значења сваке речи понаособ из које се састоји фразеологизам” (Драгићевић 2007: 24). У фразеологизму није могуће да једна од јединица, тј. речи која чини фразем, преузме значење целине. Било да у грађењу фразема учествују две или више речи, оне стварају окамењен скуп који даље у контексту функционише као једна јединствена целина, постојана и семантички непроменљива. Ово становиште заступа и Д. Кристал (Кристал 1999: 134), који за овакав израз користи термин идиом и дефинише га као „след речи који је семантички а често и синтаксички ограничен, тако да оне функционишу као једна јединица”. Дакле, са семантичког становишта, то су такви скупови у којима је свака од речи донекле изгубила своју значењску аутономност, а затим је удруживањем са другим речима учествовала у стварању нове јединствене значењске целине. Са синтаксичког становишта, свака од речи у фразему задржава свој облик (нпр. фразем *добити ноге* не допушта промену у *добити ногу*), за разлику од тога што је ван ових устаљених израза дозвољена променљивост свакој од лексема. Т. Ашић (Ашић 2011: 61) фразеологизме дефинише као лексеме сачињене од две или више речи, које удружене, као устаљене језичке јединице, творе једну нову значењску целину. Посебно истиче да „они фразеологизми који се не могу никако интерпретирати као збир независних значења линеарно поређаних речи већ се морају посматрати (и научити) као целина, називају се идиоми (*летети шањир, јавно мњење ишд.*)” (Ашић 2011: 61).

И многи други лексиколози сматрају да фраземи не могу бити индивидуално актуализовани, те да не може доћи до замене једне речи његовим синонимом или антонимом, а зашто их још зову фразеолексемама. Тако Д. Мршевић Радовић (Мршевић Радовић 1987: 12) дефинише фраземе као фразеолошке скупове речи (или фразе), чија су дефинишућа обележја идиоматичност, репродуковање, чврста структура и уклапање у контекст. То значи да су делови од којих су састављени десемантизовани, односно да мењају своје значење унутар израза. Отуда следи да значење самог израза не може бити изведено на основу његових појединачних значења, што управо зависи од степена лексикализованости. Њихова чврста структура омогућава припадницима одређене говорне заједнице да их користе у истом облику. За ове изразе је карактеристично и то што функционишу и као реченични делови и уклапају се у контекст. Ниједно од ових обележја није апсолутно важеће, већ је релативно присутно како код идиоматских израза, тако и код осталих јединица фразеологије (колокације, дискурсне формуле и др.).

Једно другачије становиште заступа М. Дешић (Дешић 1984: 54), који уочава да је могуће пронаћи и једночлани фразем, нпр. *главом* – лично, *сам*.

Са друге стране, у француској литератури се овакве лексичке јединице дефинишу као идиоматски изрази², и њих треба разликовати од слободних синтагматских структура (Поповић 2009: 96). За њихово разграничавање неопходно је ослонити се на два критеријума: 1) референцијални и 2) синтаксички. Према првом критеријуму, „идиоматски изрази означавају јединствен референт” (Поповић 2009: 96) и посматрају се као фиксирани синтагме које именују једну значењску јединицу и у говору функционишу исто као и просте речи (нпр. синтагма *à bout de force* (на измаку снаге) има значење *épuisé* (исцрпљен): *il était à bout de force/épuisé* (био је на измаку снаге/исцрпљен)). Према другом критеријуму, синтаксичка аутономија ових израза је веома ограничена и има „блокирана комбинаторична и трансформациона својства” (Поповић 2009: 96). Тако, док се у слободној структури испред директног објекта може наћи било који детерминант (карактеристичан за француски језик), у фиксираној је могуће употребити само генерички одређени члан. У случају слободне структуре, прихватљиво је рећи: *Paul a pris la valise* (Пол је узео кофер), али и *Paul a pris une/sa/cette valise* (Пол је узео један/свој/тај кофер). Насупрот томе, у идиоматском изразу *Paul a pris la mouche* (Пол је уловио мушицу) у значењу *Paul s'est fâché* (Пол се наљутио) није могуће заменити одређени члан *la* неким другим детерминантом: *Paul a pris *une/*sa/*cette mouche* (Пол је уловио /*једну/*своју/*ту мушицу). Такође, овакве фиксирани структуре углавном не допуштају проширење објекта, пасивну трансформацију, прономинализацију, издвајање, рела-

2 У француској литератури присутни су и други називи за овакву лексичку структуру. У старијим студијама у употреби су термини *gallicisme* и *idiotisme*. Е. Benveniste уводи нови термин – *synapsie*, Martinet реч *synthème*, Pottier је означава термином *lexie composée*, а најчешће употребљиван термин је ипак *expression figée* (Поповић 2009: 95), односно, устаљени израз.

тивизавију, екстракцију, раздвајање саставних делова израза, могућност номинализације придева и успостављање атрибутивног односа, затим промену редоследа елемената који чине идиоматски израз. Ту се убраја и лексичка фиксираност која не допушта замену неког од елемената одговарајућим синонимом. Па ипак, овај аутор наводи да нису баш сви идиоматски изрази фиксирани у истом степену и да је у посебним случајевима и са извесним ограничењима могуће заменити детерминанте, проширити номиналну синтагму, заменити неке од речи њеним синонимом и сл. (Поповић 2009: 96–100).

1.2. Међу многобројним фраземима који обогаћују српски и француски језик, има доста примера са лексемама које се односе на део тела, а које удружене са другим јединицама дају једно потпуно ново значење новонасталом идиоматском изразу. Д. Мршевић Радовић (Мршевић Радовић 1987: 30) уочава да је „према лексичком значењу компонената у саставу фразеолошких јединица, које у нефразеолошкој бази мотивисало фразеологизам” могућа подела на 1) оне који се односе на човека (његове психичке и физичке особине) и његово непосредно окружење (биљни и животињски свет, покућство, предмете) и 2) оне који су мотивисани делатношћу човека као друштвене и економске јединке, његовим професионалним животом и понашањем. Фразеологизми из прве групе, који се односе на човекове психичке и физичке особине, окарактерисани су као соматски фразеологизми, соматски изрази или само соматизми. Према речима истог аутора, соматизми јесу фразеологизми који у свом саставу садрже компоненту којом се именује неки део тела (глава, око, нога и сл.), органа или телесне течности. Као такви, они углавном означавају човекове психичке и физичке особине. Њихов карактер је универзалан, почивају на традиционалној симболици делова тела, гестовима, мимици свакодневнице, народног веровања, традиције и празноверја. Треба истаћи и то да је значење фразеолошких израза у тесној вези са мотивацијом на основу које су настали. Већина њих почива на илустрованој апстракцији. Када је реч о деловима тела, њима се увек додељује нека слика, с обзиром на то да је део тела тај који представља једну метафору. Будући да су настали у народној језичкој пракси, соматизми спадају у један од најстаријих слојева у фразеологији, па су из тог разлога доста заступљени у фразеолошким речницима (лексиконима) (Мршевић Радовић 1987: 30).

1.3. Увидом у корпус примећено је да се фразеологизми врло често употребљавају. Новинари их радо користе јер су познати и њима а и ширем кругу реципијената. Зато су они погодни за текст вести, а посебно за наслове, који морају бити кратки и ефектни. Улога наслова је управо у томе да привуче и заинтересује читаоца да прочита цео текст. Зато се фразеологизми често могу срести и само у наслову. Говорећи о овим и другим карактеристикама новинарског језика, М. Младенов (Младенов 1980: 193) истиче да новинари често користе идиоме, тј. фразеологизме, како би ширем кругу корисника приближили и конкретизовали често

апстрактне теме из политике, привреде, науке, културе и других области. Будући да је реч о изразима који су универзалног значења, лако се уклапају у контекст и лако тумаче, што је врло важно за преношење одређене поруке путем новина. Њихова специфичност је у томе што су лако прилагодљиви новом друштвеном контексту и што се њима остварује посебан смисаони и стилски ефекат. Са друге стране, њихова окамењена структура и значење, које се добија тек посматрањем фразеолошког израза у целини, отежава поступак буквалног превођења на неки други страни језик. Из тог разлога је неопходно консултовати двојезични фразеолошки речник и пронаћи одговарајући фразеологизам у датом језику (Младенов 1980: 191).

О присутности соматских фразеологизама у новинарском дискурсу до сада је било речи, највише у хиспанским и германским студијама. Кад је реч о романистици, ту још увек није било много истраживања, тако да би овај рад могао бити увод у проучавање идиоматских израза и њихову компаративну, српско-француску анализу. Такав рад био би од користи преводиоцима, којима би се олакшао увид у могуће начине превођења ових претежно окамењених израза, чије се значење и синтаксички састав морају добро проучити како би се нашао одговарајући превод са једног језика на други, и у новинарском дискурсу, а и у другим типовима дискурса.

2. *Компаративна анализа корпуса*

Језик од којег полазимо у нашој компаративној анализи је српски (језик изворник), а циљни језик је француски. За предмет анализе смо одабрали десет најфреквентнијих фразема који у свом саставу имају лексему *нога* и тридесет најрепрезентативнијих примера из српског и француског новинарског дискурса. При одабиру фразема ослонили смо се на *Српско-француски речник идиома и израза* Бошка Милосављевића, док су одговарајући примери ексцерпирани из српских и француских новина (онлајн издања). Српске онлајн новине из којих смо ексцерпирали примере су: *Полиџика*, *РТС*, *Врањске*, *24sata*, *Блиц*, *Sportska centrala*, *Alo*, *Hellomagazin*, *Mondo*, *Balkanmagazin*, *RTV*, *b92* и *Глас Русије*, док су француске: *La Tribune*, *Le Monde*, *L'Usine nouvelle*, *Lyon Capitale* и *Sud Ouest*. Вредно помена је и то да се у водећим новинама у Француској попут *L'Équipe*, *Le Parisien* и *Le Figaro*, које се баве озбиљним темама у земљи а и шире, ретко употребљавају фразеологизми. Када је реч о српским новинама, готово се у свима могу наћи фразеологизми.

Како бисмо што боље дочарали слике које се јављају употребом фразема у ова два језика, најпре наводимо српски фразем и дајемо одговарајуће примере из српских новина, а затим дајемо француске фраземе са истим тим значењем, а који су заступљени у француским новинама. При превођењу настојимо да очувамо слике које носе француски фраземи, те у ту сврху поједине лексеме дословно преводимо, а све са циљем истицања сличности, односно разлике у лексици ова два језика.

2.1. Ногу *прег* ногу

Фразем *ногу прег ногу* (Милосављевић 1994: 173) означава да се нешто ради врло лагано, споро. У српском језику слика која је приказана односи се на споро корачање па и ми стичемо утисак као да се неко помера толико споро да изгледа као да иде ногу пред ногу. У француском језику би фразем са најприближнијом сликом гласио *un pied³ devant l'autre*, што би се дословце превело управо као *ногу прег ногу*. Можемо уочити да се и у српском и у француском узима хипероним (пошто нога подразумева и њене саставне делове, укључујући стопало, и пошто се именица *pied*, *n. m.* може превести на српски и као *нога* и као *стопало*) као главни носилац значења. Поред овог, у француском је могуће употребити и друге фраземе са истим значењем али различитом сликом: *à pas de tortue* – *корњачиним кораком*; *pas à pas* – *корак по корак*; *au ralenti* – *успорено*. Карактеристични примери су:

(1) Данас, пустио сам да живот иде за мном, полако, *ногу прег ногу*, уживајући у ситним, свакодневним стварима – дружећи се са одабраним пријатељима, природом и њеним раскошним даровима испод Марковог калета – почиње причу Драгослав. (*Врањске*, 25. 4. 2013)

(2) Depuis 3 ans, Olivier Pieczonka met un pied devant l'autre. (*La Tribune*, 4. 7. 2012) – срп. Већ 3 године, Оливер Пјецонка *иде ногу прег ногу*.

У истом овом значењу навешћемо још један пример који се може узети као еквивалент претходно поменутих фраземима:

(3) Le marché interbancaire ne se dégèle qu'à pas de tortue. (*La Tribune*, 21. 11. 2008) – срп. Међубанкарско тржиште одмрзава се *корњачиним кораком*.

У примеру 3), са намером да истакне незадовољство због спорог одвијања датог процеса, аутор наслова употребљава фразем којим још више наглашава да се „одмрзавање” тржишта одвија врло споро.

2.2. Подсекле му се ноге

Други пример фразема који наводи Милосављевић је *подсекле му се ноге* (Милосављевић 1994: 173), што би значило да је клонуо од страха. Међутим, приликом анализе бројних чланака, приметили смо да је у новинарском дискурсу заступљенији фразем *одсекле му се ноге*. Када је реч о француском језику, ту нема потпуног еквивалента за овај фразем. Слике се не поклапају у ова два језика када се жели указати да је неко много уплашен. Дословни превод овог фразема на француски језик гласио би: *avoir les jambes coupées*, али се он не односи на страх већ значи „бити запрепашћен, изненађен”. Ова појава је позната као „лажни пријатељи” и односи се на речи у различитим језицима које су сличне по форми, али нису сличне по значењима (Ашић 2011: 192). Дакле, уместо дословно преведеног израза, у француском се за изражавање страха користи из-

3 *pied*, *n. m.* 1. нога, стопало; стопа – прев. С. А. Јовановић (Јовановић 2005: 316).

раз: *être transi de peur* (биџи укочен/парализован од страха). Најпре ћемо дати пример из српских новина:

(4) „Када сам први пут истрчао на терен пред 80.000 људи нису ми се ноге одсекле, јер сам играо и у Србији пред 50.000 људи. Али, у Немачкој је нешто другачије, то мора да се доживи”, каже Јојић. (*Mondo*, 30. 5. 2014)

У овом примеру српски репрезентативац Милош Јојић говори о својим првим утисцима након утакмице коју је одиграо у Немачкој. Уместо да каже како се није уплашио од многобројне публике, он је рекао да му се нису ноге одсекле, па је употребом овог фразема у одричном облику само појачао утисак читаоцима о његовој храбрости.

У француском језику одговарајући пример поменутог фразема би био:

(5) *Eva est repartie, transie de peur et de douleur.* (*Lyon capitale*, 21. 5. 2007) – Ева је отишла, укочена од страха и боли.

Уочавамо да је Ева била толико уплашена да су је страх и бол парализовали до те мере да се укочила. Аутор чланка се пре определио за овај фразем него за лексему *ујлашен* (фр. *épeuré, effrayé*). Тиме што је употребио фразем који обухвата страх (фр. *peur*), он је под укоченост подвео и бол (фр. *douleur*) и на тај начин прецизирао лоше стање у којем се дотична Ева налази. Да је, са друге стране, изоставио и страх и бол, остала би лексема *укочена/парализована* (фр. *transie*), којом би се изразио само страх: *Eva est repartie, transie*. Наиме, овако употребљена (у француском језику), ова лексема преузима улогу фразема, те се не може дословно схватити да је Ева физички укочена, на пример услед промаје (јер би се у том случају уз ову реч морало додати посебно објашњење које то наглашава), већ да је реч о „укочености/парализованости од страха изазваног неким насилним осећањем” (Колектив Ларус 2011: 1100) (наш превод). На тај начин долазимо до закључка да није немогуће да један део фразема носи значење целог фразема.

2.3. Добиџи ноге

Фразем *добиџи ноге* (Милосављевић 1994: 173) означава да је нешто нестало, да је украдено. На овај начин се човекова особина кретања приписује стварима, које би могле да се крећу тек ако имају ноге. А пошто није тако, ми овај фразем декодирамо на начин да је неко други, дакле неки човек, узео нешто, однео га, и самим тим ми проглашавамо да је та ствар „добила ноге и отишла”, што је објашњиво само са апстрактног становишта. Пример из којег се види дато објашњење је:

(6) Два питона „добила ноге”, а три радника Зоо врта отказ. (*Полиџика*, 31. 7. 2009)

Из овог наслова у новинама сазнајемо да су два питона заправо побегла из Зоолошког врта и да су због тога три радника отпуштена. Аутор

чланка је овај израз ставио под наводнике, што је и чест случај када се жели истаћи да је реч о пренесеном а не дословном значењу.

Уместо да ствари „добију ноге”, у француском језику „добијају крила”, па је одговарајући фразем: *prendre des ailes*. Представа краће и нестанка ствари коју имају припадници француске говорне заједнице везује се за птицу и њен лет. Кад упоредимо концептуализацију ове радње код говорника српског и француског, можемо закључити да код Срба ствари могу да одшетају, а код Француза да одлете. Јачи израз је у француском језику, с обзиром на то да је теже наћи птицу него човека који је некуд отишао. У првом случају постоји тенденција да се нестала ствар никад више не нађе, док у другом та могућност није искључена.

2.4. *Стајајти на својим ногама*

Када се жели истаћи да се неко осамосталио, онда ће се употребити фразем *стајајти на својим ногама* (Милосављевић 1994: 172):

(7) Три године од када је Град преузео дугове ПКБ-а, овај комбинат је поново *стао на своје ноге*. (*24sata*, 9. 4. 2012)

У овом примеру, комбинат који је био у дуговима није могао ни да се осамостали све док неко (Град) није преузео ту одговорност на себе. То је омогућило комбинату да стекне самосталност, а да би се овом догађају и сличним њему придао што већи значај, новинари често употребљавају фразем *стајти на своје ноге*. Што се тиче француског језика, и уопште новинарског дискурса, не постоји одговарајући фразем са овим значењем и лексемом *нога* у свом саставу. Уместо тога, главни носилац значења су *крила*: *voler de ses propres ailes* (*летети својим сопственим крилима*). Пример би био:

(8) Elle peut *voler de ses propres ailes*. (*Sud Ouest*, 15. 12. 2014) – срп. Она може да *лети својим сопственим крилима*.

Из овог примера сазнајемо да Она има могућност и способност да нешто ради сама, односно да се осамосталила. Исто и за птице које лете својим крилима кажемо да су самосталне као и за људе који су слободни да нешто сами раде и одлучују независно од других људи (у овом примеру фразем не треба схватити као *очврснути*, већ као човекову могућност да самостално живи/ради/дела).

2.5. *Дочекајти се на ноге*

Фразем *дочекајти се на ноге* (Милосављевић 1994: 173) се користи у значењу „снаћи се у незгодној ситуацији”, нпр.:

(9) Последњи отказ добио сам у Вест Хему, али сам *се дочекао на ноге* са Свонсијем [...] (*b92*, 2. 11. 2012)

У примеру (9) фудбалер Владимир Новаковић говори о фудбалској каријери и објашњава како је након отказа у једном фудбалском клубу

почео да игра за други клуб и то му је помогло да преброди тешку ситуацију. Иако је неочекивано добио отказ, он *се дочекао на ноге*, односно, пронашао је снагу да настави да игра и даље захваљујући понуди новог клуба. Дакле, овај фразем се употребљава у ситуацијама када се жели истаћи једна велика невоља на једној страни и њено решење на другој.

Одговарајући француски фразем гласи: *retomber sur ses pieds*, који дословно преводимо као: *дочекајши се на ноге*.

(10) Il n'y raconte pas à proprement parler des blagues, mais de longues histoires, au milieu desquelles l'âge, peut-être, le pousse à se perdre, selon la critique, et *retombe joliment sur ses pieds*. (*Le Monde*, 24. 9. 2014) – срп. Право речено, он ту не говори о шалама, већ о дугим причама, у којим га, по мишљењу критике, можда године терају да се изгуби и да *се дочека на ноге*.

Дакле, у оба језика реч је о истој слици коју имају говорници у својој концептуализацији света приликом изговарања овог фразема – неко се успео снаћи у незгодној ситуацији. Из француског примера закључујемо да критика није била благодонаклона према писцу, те да се он „губио”, „тражио” и на крају поново вратио на прави пут писања.

2.6. Сврачије ноге

Уколико желимо да истакнемо да неко има нечитак рукопис употребимо идиоматски израз *сврачије ноге* (Милосављевић 1994: 173). Слика која нам се намеће је да сврака својим малим ногама „шкраба” ситна слова по папиру која је тешко прочитати. На пример:

(11) Са рукописом као *сврачије ноге*, овај писар би у краљевини радио неке друге послове – рецимо, појио коње. (*Блиц*, 18. 5. 2011)

У српском језику се за нечитак рукопис каже и *швракојис*. Са друге стране, у француском језику се уместо *швракојиса*, тј. *сврачијих ногу*, користи фразем *мачји рукојис*: *une écriture de chat*. Према речнику *Le Trésor de la langue française informatisé* (ТЛФИ 1996), писати као мачка значи „писати ситним словима тако да се тешко могу прочитати” (наш превод). Изворно, овај израз долази од речи *greffier*, што значи *зайисничар*, али и *мачка* на језику паришког жаргона. На пример:

(12) Il a *une écriture de chat* si bien qu'on a des difficultés à déchiffrer ses textes. (*La Tribune*, 25. 11. 2013) – Има *мачји рукојис* тако да тешко тумачимо његове текстове.

2.7. Устјајши на леву ногу

Један од најчешћих соматизама са лексемом *нога* је *устјајши на леву ногу* (Милосављевић 1994: 174). Он се може чути често у свакодневном говору, док се у новинама употребљава углавном у забавним и спортским рубрикама, као и у хороскопима, а изражава нечије нерасполо-

жење. Тако је познати српски тенисер Јанко Типсаревић прокоментари-сао свој губитак у медијима:

(13) А данас сам изгледа „усџао на леву ногу” и ништа нисам могао да пого-дим, рекао је Типсаревић. (*Sportska centrala*, 7. 3. 2009)

Када је реч о француском језику, могуће је наћи еквивалент: *se lever du pied gauche* – усџаџи на леву ногу. Нпр.

(14) En effet, si vous avez passé une mauvaise nuit ou si vous vous êtes levé du pied gauche, la pire chose que vous pouvez faire est de vous lancer dans une journée de trading. (*La Tribune*, 8. 7. 2014) – срп. Заправо, ако сте лоше провели ноћ или сте усџали на леву ногу, најгора ствар коју можете учинити је да се упустите у дан када се тргује на берзи.

И у једном и у другом језику слике су исте, фразем означава да дан почињемо лошим расположењем. Очито је да је у овом случају реч о празноверју, а не научно доказаној тврдњи. Па ипак, негативна конота-ција везана за леву страну није се изгубила до данас.

2.8. Од малих ногу

Фразем *од малих ногу* (Милосављевић 1994: 173) се такође чес-то употребљава и тумачи се као временски период који почиње још од детињства.

(15) Хуманост се учи *од малих ногу*. (*Полиџика*, 6. 5. 2013)

(16) Les filles sont *depuis leur plus tendre enfance* incitées à se marier et à avoir – beaucoup – d’enfants. (*Le Monde*, 20. 3. 2012) срп. Девојке су *од свог раног деџињсџива* наговаране да се удају и да имају – много – деце.

Као што се може приметити, у француском језику се користи лексе-ма *деџињсџиво* да би се описало управо оно сáмо, док у српском ту уло-гу преузима метафора *од малих ногу*, кореферирајући на исту слику као и у француском језику. Мале ноге асоцирају на мало дете, а оно на де-тињство. Разлика је у поимању раног детињства код говорника српског, односно француског језика.

2.9. Једном ногом у гробу

Бити на самрти се и у српском и француском казује на исти начин: *биџи једном ногом у гробу* (Милосављевић 1994: 173) и *avoir un pied dans la tombe* (дословно: *имаџи једну ногу у гробу*, тј. бити једном ногом у гробу). И у овом случају се у француском употребљава лексема *нога*, с тим што се у српском употребљава глагол *биџи*, а у француском *имаџи*. Карактеристичан пример за српски језик:

(17) Легендарни Лу Рид био *једном ногом у гробу*, спасила га операција. (*24sata*, 1. 6. 2013)

У овом примеру реч је о Лу Риду који је био на самрти и који се спасио захваљујући операцији. Овим фраземом се појачава напетост ситуације и истиче се да би без операције преминуо. Када се употреби овај фразем, ствара се јача слика него када би се рекло: „Легендарни Лу Рид је био на самрти, спасила га операција”. Стварајући слику са једном ногом у гробу, имамо утисак да је тог човека само корак делио од гроба, а онда се „извукао” и преживео. Са друге стране, када кажемо за неког да је на самрти, ми га обично замишљамо болесног и у постељи, што је ублажена слика у односу на ову коју пружа фразеологизам.

Међутим, поред тога што се овим фраземом може наговестити смрт неког човека, такође је могуће означити престанак рада неког клуба, попут фудбалског клуба Реал:

(18) Реал једном ногом у гробу. (*Alo.rs*, arhiv)

У овом примеру кратак наслов чланка има за циљ да укаже на могући крах великог спортског клуба Реал, као и да заинтересује читаоце да се детаљније упуте у даљем тексту.

Један од примера на француском је:

(19) Elle promet des bénéfiques exceptionnels aux compagnies déjà en bonne santé et un bol d'oxygène salvateur à celles qui avaient un pied dans la tombe. (*La Tribune*, 1. 12. 2014) – срп. Она обећава посебне приходе друштвима која су већ доброг здравственог стања и кисеоник за спас онима који су имали једну ногу у гробу (*били једном ногом у гробу*).

Видимо да је слика слична у ова два језика, као и да овај дослован превод није најсрећније изведен ако се дословно преведе глаголом *avoir* (*имати*). Слика у француском указује на лоше здравствено стање људи, а аутор чланка на ироничан начин говори о „доброчинитељима” који ће људима на самрти поклонити кисеоник. Тиме истиче контраст између поклона онима који су здрави и онима који су болесни.

2.10. На сџакленим / ѓлиненим ногама

Најучесталији фразем у српској штампи је *на сџакленим ногама* (Милосављевић 1994: 172), који као и фразем *на ѓлиненим ногама* означава нешто или некога који стоји несигурно. Он се употребљава у најразличитијим ситуацијама које описују нестабилност, најчешће неке фирме или односа међу људима.

(20) Стандард просечног становника Србије стоји на „сџакленим ногама”. (*РТС*, 18. 12. 2012)

(21) Португалска влада на сџакленим ногама. (*Mondo*, 3. 7. 2013)

(22) Хемија на сџакленим ногама. (*Блиц*, 13. 3. 2010)

(23) Кристијано Роналдо и Ирина Шајк: Веза на сџакленим ногама. (*Hellomagazin*, 29. 4. 2013)

(24) Планирани нафтовод на *стакленим ногама*. (*Balkanmagazin*, 24. 4. 2013)

(25) Индустрија стакла у Панчеву већ годинама је на *стакленим ногама*, будућност једне од најстаријих фабрика после пет пропалих тендера и две неуспеле аукције потпуно је неизвесна. (*RTV*, 21. 9. 2010)

(26) Градски превоз у Београду је на *стакленим ногама*, а да оне клецају, потврђују све веће гужве у возилима која су такође проређена, пишу *Новости*. (*b92*, 16. 5. 2013)

Ови и још многи други примери из српске штампе сведоче о фреквентности употребе фразема на *стакленим ногама*. Као што се може уочити, примери (20)–(24) јесу наслови након којих следи прича која објашњава употребљени фразем. На основу наслова ми одмах сазнајемо да је реч о некој несигурности, о неком краху, било да је у питању нека фирма, влада или је реч о животним приликама у којима се човек може наћи. Са друге стране, примери (25) и (26) су извучени из контекста у којем су употребљени. У свим тим случајевима реч је о нестабилном положају, који се може посматрати као последица која је заједничка за све, док се узроци који до њих доводе битно разликују.

У француском језику се у овом значењу употребљава фразем са лексемом *глина* или *вређено*: *être sur des pieds d'argile* – *бићи на глиненим ногама* (стопалима) и *avoir des jambes de fuseau* – *имати вишке ноге*. Фреквентнији је ипак други фразем, док се први више употребљава са извесним модификацијама и додавањем лексеме *колос*⁴. Пример из француске штампе преузет је из једног упечатљивог наслова:

(27) *Pieds d'argile* – En Pologne, la sculpture d'un soldat soviétique violeur énerve Moscou. (*Le Monde*, 17. 3. 2013) – срп. *Глинене ноге* – У Пољској, скулптура једног совјетског војника насилника нервира Московљане.

Већ из самог фразема можемо закључити да је реч о некој нестабилности, а у даљем тексту читамо да је реч о скулптури која је изазвала велико незадовољство код Московљана. Одатле сазнајемо да је њихов став према овом уметничком делу негативан и да постоји могућност да ће је уклонити.

Интересантан податак до којег смо дошли приликом анализирања фразема у српској и француској штампи је да се у српском усталио један нови фразем са соматизмом *нога*, а то је лексема *колос*, у одговарајућем фразему *колос на глиненим ногама*. Овде је дошло до модификације основног значења фразема, тако де је додавањем нове лексеме заправо дошло до суужења значења основног фразема. Овај нови облик се упо-

4 Колос означава огромни кип који су становници Родоса подигли у част бога сунца, Хелиоса (Шијаковић 1988: 64). То је реч грчког порекла и значи „горостасан кип, кип изграђен преко природне величине”. Након земљотреса у којем је страдао Родос, срушио се и Колос, који се према речима ондашњих писаца преломио у коленима, где је статуа била најосетљивија, те је горњи део пао на земљу. Остаци од Колоса су дуго били на истом месту, а затим су распродани. Овај догађај је утицао на настанак придева *колосалан* и фразеологизма *колос на глиненим ногама*, који се данас увелико користе.

требљава за неку ствар која на први поглед делује велико и снажно, док је изнутра врло слаба и крхка. То можемо уочити из следећих примера:

(28) Једино је тако могуће срушити владајућу екипу која представља „*коло-са на глиненим ногама*”, сматра бивша премијерка. (*Полиџика*, 25. 1. 2013)

(29) Разумљива је жеља Русије да обнови статус суперсиле, али бојим се да ће Русија са таквом стратегијом опет постати *колос на глиненим ногама* – рекао је шеф чешке дипломатије. (*Глас Русије*, 8. 8. 2007)

Ослањајући се на претходни пример, закључили смо да форма фразема није непроменљива. Њој се може придодати још нека лексема, тако да она само обликује већ постојеће значење. У француском језику реч је о еквивалентном фразему *un colosse au pied d'argile*.

(30) „*La filiale aéronautique est un colosse au pied d'argile*”, assure le nouveau patron de Latécoère. (*L'Usine nouvelle*, 25. 4. 2014) – „Ваздухопловна компанија је *колос на глиненим ногама*”, убеђује нови газда Латекоера.

У примеру (30) дати фразем се односи на једну моћну компанију која је изграђена на slabим основама, и која је само наизглед стабилна, али је заправо врло пољуљана и у сваком тренутку може доћи до њеног краха. Отуда следи да је значење фразеологизма *биџи на глиненим ногама* с једне стране сужено, јер означава само нестабилност, а са друге употпуњено употребом нове лексеме – *колос*. Дакле, промена је настала и на лексичком и на семантичком плану.

Закључак

Анализирајући фразеологизме са лексемом *нога* који су заступљени у српском и француском новинарском дискурсу, дошли смо до неколико важних закључака, који се тичу њихове употребе у новинарском дискурсу, форме од које су сачињени и начина на који говорници српског и француског језика концептуализују у својој слици света различите односе, појаве и радње које их окружују, те како их затим лексикализују кроз идиоматске изразе с компонентом *нога*. Најпре је примећено да је њихова употреба у српској штампи фреквентнија у односу на француску, јер поједине француске новине прибегавају пре конкретним речима него вишечланим изразима са истим значењем. То указује на озбиљност француске штампе и тежњу ка једноставности преношења поруке реципијенту, чак иако су фраземи познати ширем кругу читалаца и њима се постиже посебан стилски ефекат. Затим, упоредном анализом српских и француских фразеологизама који се појављују у онлајн новинама, уочили смо да за поједине српске примере постоје еквиваленти у француском, као што је случај са: срп. *ногу њед ногу* – фр. *un pied devant l'autre*; срп. *дочекајши се на ноге* – фр. *retomber sur ses pieds*; срп. *устати на леву ногу* – фр. *se lever du pied gauche*. Са друге стране, поједини фраземи се потпуно разликују по свом лексичком саставу и по значењу, нпр. срп. *стати на своје ноге* – фр. *voler de ses propres ailes*; срп. *сврачије ноге* – фр. *une écriture*

de chat; срп. *гобитићи ноге* – фр. *prendre des ailes*. Поред тога, постоје случајеви у којима један српски фразем има више одговарајућих фразема у француском: срп. *ногу ђред ногу* – фр. *un pied devant l'autre* (*ногу ђред ногу*), *à pas de tortue* (*корњачиним кораком*), *pas à pas* (*корак ђо корак*), *au ralenti* (*усљорено*). У свим овим примерима заједничко је значење, док се лексички састав и слике које производе поклапају само у првом од четири наведена идиома на француском. Са друге стране, уочена је појава тзв. „лажних пријатеља” међу фраземима – слични по форми, а различити по значењу – *avoir les jambes coupées* се не односи на страх већ, значи *битићи зайређашћен, изненаћен*. Зато, да би избегао неадекватан превод, преводилац треба да консултује фразеолошки речник и уз помоћ одговарајућег преведеног фразеологизма пренесе смисао поруке коју носи фразем, а не да преводи реч по реч из датог израза.

Када је реч о устаљености ових јединица, ту се уочавају три закључка: 1) један од чланова фразема може преузети значење израза у целини, 2) неки од чланова се могу заменити својим синонимима тако да не дође до промене значења и 3) допуштене су извесне модификације које подразумевају додавање нових лексема и модификовање (проширење или сужење) значења фразема. Иако већина лексиколога сматра да појединачни делови не могу бити самостални носиоци значења фразеологизма у целини и да он добија значење тек када се посматрају сви делови од којих су састављени, ми смо пронашли пример који доказује супротно. Реч је о француском идиому *être transi de peur* (срп. *ђодсекле му се ноге/одсекле му се ноге*) у значењу *ђрепрећити од стђраха*, где лексема *transi*, која значи *укочен*, такође може бити носилац истог значења. Према речима М. Дешића (Дешић 1984: 54), и у српском је могуће пронаћи једночлани фразем. Такође, могуће је унети промене у састав фразема а да он не промени своје значење. Пример су фраземи *битићи на стђакленим ногама* и *битићи на ђлиним ногама*. Оба фразема се односе на несигурност и нестабилност, тако да се лексеме *стђаклен* и *ђлинен* могу равноправно замењивати као синоними у српском језику. Као трећи закључак наводимо да је фиксираност фразеологизама релативна. То значи да је могуће додати један елемент унутар израза или извршити варијацију неког од постојећег (Поповић 2009: 99). Такав поступак може довести до сужења или проширења значења целог израза, као у примеру *колос на ђлиним ногама*. Уметањем лексеме *колос* долази до модификовања значења фразема, тако да он у свим контекстима означава само оно што је по спољашњем изгледу снажно, а заправо је изнутра врло нестабилно.

На самом крају, а на основу свега претходно реченог о структури и значењима анализираних фразеологизама са лексемом *нога*, можемо рећи да србофони и франкофони имају блиска поимања односа, појава и радњи који их окружују. Потврду за ово становиште смо пронашли у оним фразеологизмима који поседују своје еквиваленте у ова два језика која су била предмет анализе – српском и француском.

Извори

- Alo*. <<http://www.alo.rs/>>. 10. 5. 2015.
- Balkanmagazin*. <www.balkanmagazin.net>. 10. 5. 2015.
- Blic*. <www.blic.rs>. 5. 5. 2015.
- b92*. <www.b92.net>. 10. 5. 2015.
- b92*. <http://www.b92.net/sport/teme/djordjevic.php?yyyy=2012&mm=11&nav_id=657242>. 29. 11. 2016.
- Glas Rusije*. <rs.sputniknews.com/serbian.ruvr.ru>. 15. 5. 2015.
- Hellomagazin*. <<http://www.hellomagazin.rs/>>. 10. 5. 2015.
- La Tribune*. <www.latribune.fr>. 29. 4. 2015.
- Le Monde*. <<http://www.lemonde.fr/>>. 5. 5. 2015.
- Linternaute*. <<http://www.linternaute.com>>. 12. 5. 2015.
- Lyon capitale*. <<http://www.lyoncapitale.fr/>>. 30. 4. 2015.
- L'Usine nouvelle*. <www.usinenouvelle.com>. 12. 5. 2015.
- Mondo*. <www.mondo.rs>. 30. 4. 2015.
- Politika*. <www.politika.rs>. 30. 4. 2015.
- RTV*. <<http://www.rtv.rs/>>. 10. 5. 2015.
- RTS*. <www.rts.rs>. 10. 5. 2015.
- Sportska centrala*. <<http://www.sportskacentrala.com/>>. 10. 5. 2015.
- Sud Ouest*. <www.ouest-france.fr>. 3. 5. 2015.
- Vranjske*. <www.vranjske.co.rs>. 29. 4. 2015.
- 24sata*. <www.24sata.rs>. 3. 5. 2015.

Литература

- Ашић 2011: Т. Ашић, *Наука о језику*, Београд/ Крагујевац: Beobook/ FILUM.
- Дешић 1984: М. Дешић, Критеријуми за одређивање фразеологизама у рјечницима савременог српскохрватског језика, Ј. Јерковић, Д. Петровић, М. Пиžурца (ур), *Лексикологија и лексикографија – зборник радова*, Нови Сад/ Београд: Мatica Српска/ Институт за српскохрватски језик, 53–65.
- Драгићевић 2007: Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за удџбенике.
- Јовановић и др. 2005: С. А. Јовановић, *Савремени француско-српски речник са граматиком*, Београд: Prosveta.
- Колектив Ларус 2011: Collectif Larousse, *Le Petit Larousse illustré 2012*, Paris: Larousse.
- Кристал 1999: Д. Кристал, *Енциклопедијски речник модерне лингвистике*, превели Клајн, Иван Хлебес, Борис, Београд: Nolit.
- Милосављевић 1994: В. Милосављевић, *Српско-француски речник idioma и израза*, Београд: Српска књижевна задруга / IP „Prosveta”.
- Младенов 1980: М. Младенов, *Новинарска стилистика*, Београд: Београдска књига.
- Мршевић Радовић 1987: Д. Мршевић Радовић, *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српско-хрватском језику*, Београд: Филолошки факултет.

- Петровић 1989: V. Petrović, *Novinska frazeologija*, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
- Поповић 2009: М. Popović, *Leksička struktura francuskog jezika: morfologija i semantika*, Beograd: Zavod za udžbenike.
- ТЛФИ 1996: *Le Trésor de la langue française informatisé*. <atilf.atilf.fr>. 30.4.2015.
- Тошовић 2002: В. Tošović, *Funkcionalni stilovi*, Beograd: Beogradska knjiga.
- Шијаковић 1988: М. Šijaković, *Sedam čuda antičkog sveta*. Beograd: Kultura.

Dragana M. Vučković

IDIOMS WHICH CONTAIN THE LEXEME *LEG* IN THE SERBIAN AND FRENCH JOURNALISTIC DISCOURSES

Summary

This paper presents the analysis of idioms which contain the lexeme *leg*. Excerpts from Serbian newspapers are compared to its French translations in order to examine how Serbophones and Francophones conceptualize different relations, phenomena and actions from their environment as well as the way they lexicalize them through idioms which contain the lexeme *leg*. Some of the Serbian online newspapers that we used are *RTS*, *Vranjske*, *24sata*, *Blic*, *Politika* etc., while the French ones include *La Tribune*, *Le Monde*, *L'Usine nouvelle* etc. The method of analysis is comparative and consists of finding similarities and differences between Serbian and French idioms, both from semantic and lexical points of view. The obtained results suggest that it is possible to find equivalent idioms in both Serbian and French, but also to change the lexemes of one idiom without changing its meaning. Alternatively, there is a possibility of changing the content of the idiom as well as its meaning.

Keywords: idiom, lexeme *leg*, journalistic discourse, meaning, Serbian language, French language

Примљен 10. мај 2016. године
Прихваћен 10. децембар 2016. године